

## «Χαίρετε εν Κυρίω πάντοτε» - Του Μητροπολίτου Μάνης Χρυσοστόμου

/ [Γνώμες](#)



### «Χαίρετε εν Κυρίω πάντοτε» - Του Σεβ. [Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ'](#)

Στή μοναδική στό είδος της γιά τόν πλοῦτο τῶν ωραίων ἐκφράσεων καί τό μέγεθος τῆς πατρικῆς στοργῆς, στή τοῦ Ἀπ. Παύλου ἐπιστολή πρός Φιλιπησίους, ἐμπεριέχεται στό τελευταῖο κεφάλαιό της, ἡ γεμάτη ἀγάπη προτροπή του, «χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (Φιλιπ. 4,4). Δηλαδή, νά χαίρεσθε ἀδελφοί μου πάντοτε, μέ ἐκείνη τήν ἀγία καί δαψιλή χαρά πού δίνει ὁ Κύριος. Καθ' ὅτι κάθε χαρά πρέπει νά ἐκπηγάξει ἀπό τόν Χριστό καί σ' Αὐτόν πρέπει νά καταλήγει. Ἀληθῶς, ἡ ἔνωση καί ἡ κοινωνία μας μέ τόν Σταυρωθέντα καί Ἀναστάντα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν προσφέρει στό εἶναι μας τήν χαρά. Ὡραιότατα ὁ Ψαλμωδός θά φωνάξει: «Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῷ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω... ἐγώ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ» (Ψαλμ. 103, 33-34).

Ὁ Χριστός εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ Ὅποῖος εὐαγγελίζεται τήν χαρά τῆς σωτηρίας. Τόσο ἡ

Ἐνανθρώπηση, ἡ ἔλευση στόν κόσμο τοῦ Χριστοῦ, ὅσο καί ἡ Ἀνάληψή Του δημιουργοῦν μία ἀτμόσφαιρα χαρᾶς. Ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ μεγάλη χαρά καί γιά τούς ἀγγέλους πού τήν ἀναγγέλλουν καί γιά τούς ἀνθρώπους γιά τούς ὁποίους ἔρχεται πρὸς λύτρωσή τους ἀπὸ τήν ἁμαρτία. Εἶναι ὁ Χριστός «ὁ αἴρων τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», γι' αὐτό καί καλεῖ κοντά του ὅλους μέ τοῦτα τά λόγια: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καί πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (Ματθ. 11,28). Καί ἀκόμη ὅταν ὁ Ἀναστημένος Χριστός ὑποσχέθηκε τήν ἔλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἀνελήφθη, τότε οἱ μαθητές αἰσθάνθηκαν μεγάλη χαρά ἀκριβῶς γιατί θά εἶχαν μαζί τους τήν δύναμη καί φώτιση τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ἐπειτα, ἡ θεία Διδασκαλία κρύβει μέσα της πληρότητα χαρᾶς. Διακηρύττει ὁ Κύριος στήν ἀρχιερατική προσευχή του, πρὸ τοῦ ἁγίου Του Πάθους: «Νῦν δέ πρὸς σέ ἔρχομαι καί ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσι τήν χαράν τήν ἐμήν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς» (Ἰω. 17,13) καί τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται παντοῦ, ὅπου ἀκούγεται, πηγὴ μεγάλης χαρᾶς (Πράξ. 8,8), γι' αὐτό καί οἱ Ἀπόστολοι ψάλλουν ἀκόμη καί ὅταν βρίσκονται σέ δοκιμασίες (Πράξ. 16, 23 ἑπ.).

Ὁ Χριστός, λοιπόν, προσφέρει τήν χαρά. Ἡ πρώτη Του λέξη μετὰ τήν Ἀνάστασή Του εἶναι μία καί μοναδική. «Χαίρετε». Νά ἔχετε χαρά εἶπε στίς Μυροφόρες καί ἐκεῖνες «προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τὰς πόδας καί προσεκύνησαν αὐτῷ» (Ματθ. 28,9). Αὐτός εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ πηγαία, ἡ ἀκριβής χαρά γιατί στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ παροῦσα καί ἐκεῖ στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι ἡ τέλεια χαρά. «Οὐ γάρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καί πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καί εἰρήνη καί χαρά ἐν Πνεύματι ἁγίῳ» (Ρωμ. 14,17). Γι' αὐτό καί οἱ μαθητές ἔχουν τήν χαρά νά γνωρίζουν ὅτι τά ὀνόματά τους εἶναι γραμμένα στοὺς οὐρανούς. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τό διαβεβαίωσε: «Χαίρετε ὅτι τά ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Λουκ. 10,20).

Ἐκεῖ δέ στόν «Κῆπο τῆς Ἑδέμ» εἶναι ἡ εὐφροσύνη καί ἡ ἀγαλλίαση, ἡ παντοτινὴ χαρά, ἡ ἄλλη χαρά πού δέν μπορεῖ νά κατανοήσῃ ὁ μακράν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ κοσμικός ἄνθρωπος. Ἐκεῖ στήν ἐπουράνια θεία βασιλεία εἶναι ἡ ὠδή τοῦ θριάμβου καί ἐκεῖ ἀκούγεται διηνεκῶς τό «ἁλληλούϊα» (Ἀποκ. 18,20 καί 19,1 καί 3) καί οἱ πιστοί, ἐκλεκτοί τοῦ Θεοῦ θά χαίρονται, καί θά νοιώθουν ἀγαλλίαση καί θά δοξάζουν τόν Θεό (Ἀποκ. 19,7).

Ὡραιότατη καί μέ βαθιὰ νοήματα εἶναι ἡ προσευχή τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης ἐν προκειμένῳ τήν ὁποία καί παραθέτουμε: «Σύ ὑπάρχεις ἀληθῶς, Δέσποτα, ἡ καθαρὰ καί ἀένναος πηγὴ τῆς ἀγαθωσύνης. Δικαίως μᾶς ἀπεστράφης διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλὰ καί μᾶς ἠλέησες φιλανθρωπῶς. Ὡργίσθης, ἀλλὰ κατόπιν μᾶς ἠγάπησες. Μᾶς ἐξώρισες ἀπὸ τόν παράδεισον, ἀλλὰ πάλιν μᾶς ἐκάλεσες εἰς αὐτόν.

Μᾶς ἔβγαλες τά φύλλα τῆς συκῆς, πού εἶχαμεν ὡς ἄσχημον κάλυμμα, καί μᾶς ἐνέδυσες ἱμάτιον πολύτιμον. Ἦνοιξες τό δεσμωτήριον καί ἠλευθέρωσες τούς καταδίκους. Ἐρράντισες μέ ὕδωρ καθαρόν καί ἐκαθάρισες τόν μολυσμόν. Ὁ Ἀδάμ, ὅταν θά τόν φωνάξης, δέν θά ἐντραπῇ, οὔτε θά καλυφθῇ ἐλεγχόμενος ἀπό τήν συνείδησιν καί κρυπτόμενος εἰς τούς θάμνους τοῦ παραδείσου. Οὔτε ἡ φλογίνη ρομφαία θά κυκλώσει τόν παράδεισον, ἐμποδίζουσα τήν εἴσοδον εἰς τούς πλησιάζοντας. Ὅλα εἰς ἡμᾶς, τούς κληρονόμους τῆς ἁμαρτίας, μετετράπησαν εἰς χαράν. Τώρα εἶναι ἀνοικτός ὁ παράδεισος καί ὁ οὐρανός εἰς τόν ἄνθρωπον. Ἡ κτίσις, ἡ ἐγκόσμιος καί ἡ ὑπερκόσμιος, πού ἄλλοτε εὐρίσκετο εἰς διένεξιν, τώρα ἠνώθη διά φιλίας. Καί οἱ ἄνθρωποι συνεφιλιώθησαν μέ τούς ἀγγέλους, ἀκολουθοῦντες τήν ἰδικήν των ἱεράν πολιτείαν. Δι' ὅλα αὐτά ἄς ψάλωμεν εἰς τόν Θεόν τόν ὕμνον τῆς χαρᾶς, τόν ὁποῖον ἐτόνισε παλαιά τό θεόπνευστον στόμα τοῦ προφήτου: «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με· ὡς νυμφίῳ περιέθηκε με μίτραν καί ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ». Διακοσμητὴς δέ τῆς νύμφης εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὢν καί προὖν καί ἐσόμενος, εὐλογητός καί τώρα καί εἰς τούς αἰῶνας. Ἀμήν».

\*

Ἡ χαρά, λοιπόν, ἔχει χριστολογικό χαρακτήρα καί ὁ πιστός καλεῖται νά ζήσῃ τήν χαρά, νά τήν βιώσῃ, νά τήν καλλιεργήσῃ μέσα του, νά λάβῃ πείρα τῆς χριστιανικῆς χαρᾶς, αὐτῆς πού προσφέρει ἡ θεία διδασκαλία, ἡ ἐνυπόστατη πίστις, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Αὕτῃ ἡ κατάκτηση καί διαφύλαξις τῆς χαρᾶς εἶναι ὑγεία τῆς ψυχῆς ἐνῶ ἀντίθετα ἡ θλίψις καί τά πάθη εἶναι ἀσθένεια ψυχῆς. Ὅταν ὁ πιστός ἐλευθερώνεται μέ τήν ἐξομολόγησιν καί τόν γυρισμό στό «παλάτι τοῦ Πατέρα», ὅταν μετανοεῖ εἰλικρινά, τότε νοιώθει τήν ἀνακούφισιν τῆς χαρᾶς, τήν ἐπίσκεψιν μέσα του τῆς θείας χάριτος. Ἀλλά καί ἀνεκκλάλητη χαρά προσφέρει καί ἡ συμμετοχή στή Θ. Μετάληψις γι' αὐτό καί ἡ τελευταία εὐχή τῆς θείας Λειτουργίας λέγει: «Πλήρωσον χαρᾶς καί εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν, Κύριε».

\*

Αὕτῃ ἡ χριστιανικὴ χαρά εἶναι καρπός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Γαλ. 5,22). Αὕτῃ ἡ χαρά φέρει τήν γαλήνην τῆς ψυχῆς, τήν γενναιοδωρίαν, τήν ὑπακοήν στίς θεῖες ἐντολές, τήν πιστότητα στήν ἀλήθεια, τήν ἐνότητα τῶν πιστῶν. Δέν εἶναι χαρά πρόσκαιρη, γήϊνη, φευγαλέα, ἐνός παροδικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καί ἄκριτου ζήλου. Εἶναι χαρά πηγαία, σταθερή, σοβαρή, πού ζωογονεῖ τήν ὑπομονή καί τήν ἐλπίδα. Εἶναι ἡ χαρά καί μέσα στή δοκιμασία καί σ' αὐτόν ἀκόμη τόν πόνο. Ὁ Ἀπ. Παῦλος λαμβάνει πείρα αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς, ἀληθινῆς χαρᾶς στήν ὅλην του ἀποστολική διακονίαν γι' αὐτό μπορεῖ καί γράφει: «Ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δέ χαίροντες, ὡς πτωχοί, πολλούς δέ πλουτίζοντες, ὡς μηδέν ἔχοντες καί πάντα κατέχοντες» (Β' Κορ. 6,10).

Ὁ ἴδιος ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν λέγει: «Ὑπερπερισεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν» (Β' Κορ. 7,4) καὶ ἀκόμη διακηρύττει: «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία» (Κολ. 1,24) καὶ τό μόνο πού τόν ἐνδιαφέρει εἶναι νά κηρύττεται ὁ Χριστός, γι' αὐτό καί πάντοτε χαίρεται, ἦτοι: «Ἐν τούτῳ χαίρω ἀλλὰ καί χαρήσομαι» (Φιλιπ. 1,18), ὅταν ἀκούγεται τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἐξόχως σπουδαῖο ὅτι στόν Παῦλο ἡ προτροπή πρὸς τοὺς πιστοὺς «Χαίρετε» βρίσκεται σέ πολλές ἐπιστολές του.

Εἶναι δέ πολύ χαρακτηριστικό ὅτι αὐτός ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἡ χαρά ὑπάρχει καί στοὺς δύσκολους αἰῶνες τῶν διωγμῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Βρίσκουμε τήν χαρά στίς κατακόμβες, στά ἀμφιθέατρα, ὅπου γινόντουσαν τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν, σέ ταφικές ἐπιγραφές καί σέ κείμενα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων. Γιά παράδειγμα: Τρεῖς φορές ἀναφέρεται ἡ λέξη χαρά στό μαρτύριον τῶν ἁγίων Σαμωνᾶ καί Γουρία (Ἐδέσσης) τέσσερες φορές στό μαρτύριο Φιλίππου Ἡρακλείας· ἕξι φορές εἰς τό μαρτύριον τοῦ ἐπισκόπου Φρουκτουόζου· ἐπτὰ φορές ἀναφέρεται ἡ χαρά στό μαρτύριον Μαριανοῦ καί Ἰακώβου Νουμιδίας. Ἐπίσης ἓνα θαυμάσιο κείμενο τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων, ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ, εἶναι ἓνας ὕμνος στήν χαρά. Ὁ Ἑρμᾶς παρουσιάζεται «πάντοτε γελῶν» καί «ἰλαρός» (Ὅρασις α' 11). Ἡ δέ λύπη παρουσιάζεται ὡς «πάντων τῶν πνευμάτων πονηροτέρα καί δεινοτάτη τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ καί παρά πάντα τὰ πνεύματα καταφθείρει τόν ἄνθρωπον καί ἐκτρίβει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον (Ἐντολή ι' Ι, Β.Ε.Π.Ε.Σ. τόμ. 3).

\*

Ἐπειτα οἱ θεοφόροι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁμιλοῦν καί γράφουν γιά τήν χριστιανική χαρά. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος λέγει ὅτι ἡ χαρά εἶναι «σκίρτημα τῆς ψυχῆς» καί ὅταν γράφει γιά τόν ἀσκητὴ τῆς ἐρήμου τόν Μέγα Ἀντώνιο ὑπογραμμίζει ὅτι «ἀπὸ τῆς χαρᾶς τῆς ψυχῆς ἰλαρόν εἶχε τό πρόσωπον καί οὐδέποτε ἦταν σκυθρωπός (PG 26,940). Ὁ ἄλλος σπουδαῖος ἀσκητικὸς πατέρας, ὁ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος στό περίφημο σύγγραμμά του «Ὁμιλίας Πνευματικάι» γράφει γιά ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους πού εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ χαρά: «Ἐστὶν ὅτε γίνονται ὡς ἐν βασιλικῷ δείπνῳ εὐφραινόμενοι καί ἀγαλλιῶντες ἀγαλλιάσει καί εὐφροσύνη ἀνεκλαλήτῳ. Ἄλλη ὥρα εἰσὶν ὥσπερ νύμφη συναναπαυομένη ἐν κοινωνίᾳ τῷ νυμφίῳ αὐτῆς ἀναπαύσει θεϊκῇ... ἄλλοτε εἰσὶν, ὥσπερ ἐν μέθῃ ποτοῦ, εὐφραινόμενοι καί μεθύοντες τῷ Πνεύματι, μέθην θείων μυστηρίων πνευματικῶν... Ἄλλοτε ἐν τοσαύτῃ ἀγαλλιάσει καί ἀγάπῃ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐκपुरοῦνται, ὡς εἰ δυνατόν πάντα ἄνθρωπον ἐν τοῖς ἰδίοις σπλάγχνοις ἐμβαλεῖν... Ἄλλοτε ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διατηροῦνται» (Ὁμιλίας Πνευματικάι, ἔκδ. Σ.

Σχοινᾶ, Βόλος, 1954, σελ. 120).

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος τονίζει γιὰ τὴν χαρὰ πολὺ χαρακτηριστικὰ λέγοντας: «Τὴν εὐθυμίαν, καὶ τὴν χαρὰν δέν τὴν κάμνει οὔτε τό πλῆθος τῶν χρημάτων, οὔτε δυναστείας ὄγκος, οὔτε ἰσχύος σώματος, οὔτε πολυτέλεια τραπέζης. Οὔτε ἱματίων κόσμος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀλλὰ μόνον ἡ πνευματικὴ προσπάθεια (κατόρθωμα) καὶ τό ἀγαθόν συνειδός. Ἐκεῖνος πού ἔχει τό τελευταῖον, ἔστω καὶ ἂν φορῇ ράκη καὶ ἂν παλαίῃ μέ τόν λιμόν, εἶναι εὐθυμότερος τῶν «σφόδρα τρυφώντων» (ἔκδ. Bareille, τόμ. 15, σελ. 453). Ἀλλά καὶ ὁ ἱ. Αὐγουστῖνος στό περίφημο βιβλίο του τίς «Ἐξομολογήσεις» μιᾶ γιὰ τὴν χαρὰ τονίζοντας πολλές φορές ὅτι «Ὅπου Σέ εὐρίσκω, Κύριε, χαίρω διὰ Σέ».

Ὁ ἅγιος Συμεών ὁ νέος Θεολόγος ὁμιλεῖ γιὰ τὴν χαρὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ πιστοῦ μέ τόν Χριστό καί γι' αὐτό τό πνευματικό γεγονός καί θεῖο μυστήριον γράφει: «Αὐτός εὐρίσκεται ἐντός μου, ἔνδον ἐν τῇ ταλαίνῃ μου καρδίᾳ ἀπαστράπτων, πάντοθεν περιλάμπων με τῇ ἀθανάτῳ αἴγλῃ, ἅπαντα δέ τά μέλη μου ἀκτῖσι καταυγάζων, ὅλος περιπλεκόμενος, ὅλον καταφιλεῖ με, ὅλον τε δίδωσιν αὐτόν ἐμοί τῷ ἀναξίῳ, καὶ ἐμφοροῦμαι τῆς αὐτῆς ἀγάπης καί τοῦ κάλλους, καὶ ἡδονῆς καί γλυκασμοῦ ἐμπίμπλαμαι τοῦ θεοῦ. Μεταλαμβάνω τοῦ φωτός, μετέχω καί τῆς δόξης, καί λάμπει μου τό πρόσωπον, ὡς καί τοῦ ποθητοῦ μου καί ἅπαντα τά μέλη μου γίνονται φωτοφόρα. Ὡραίων ὠραιότερος τότε ἀποτελοῦμαι. Πλουσίῳν πλουσιώτερος καί δυνατός ἀπάντων ὑπάρχω δυνατώτερος, καί βασιλέων μείζων, καί τιμιώτερος πολὺ τῶν ὀρωμένων πάντων, οὐχί τῆς γῆς, καί τῶν τῆς γῆς, ἀλλὰ καί οὐρανοῦ δέ, καί πάντων τῶν ἐν οὐρανῷ τόν πάντων ἔχων κτίστην» (Τα εὐρισκόμενα, Ἔκδ. Δ. Ζαγοραίου, Ἐνετίησι 1790, Λόγος 7ος σελ. 19). Ὁ δέ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἔλεγε στά κηρύγματά του: «Πρέπει, ἀδελφοί μου, νά χαिरώμεθα καί περισσότερο τὴν Κυριακὴν» καὶ ἀκόμη ἔλεγε: «Νά χαίρεσθε ὅσοι βγάζετε τό ψωμί σας μέ τόν κόπον σας...» (Φ. Μιχαλοπούλου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1940, σελ. 43-44).

Κυρίως, ὅμως, ἡ Ὑμνολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὕμνους χαρᾶς. Ἡ ὕμνολογία τῆς Ἀναστάσεως, τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, τὴν Κυριακὴν τοῦ ἔτους ἀλλὰ καί σ' αὐτό τό Τριώδιον βρίσκουμε τὴν βαθυτάτη ἔννοια τῆς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Δέν νοεῖται κατὰ συνέπειαν χριστιανός χωρὶς χαρὰ. Δέν ἐπιτρέπεται νά εἴμεθα ἀπηλπισμένοι καί σκυθρωποί, μελαγχολικοί καὶ ἀπογοητευμένοι. Ὑπάρχει ὁ Κύριος. Εἶναι δίπλα μας. «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Εἶναι ἕτοιμος μόλις Τόν ἐπισκεφθοῦμε νά σταλάξει εἰρήνη καὶ ἐλπίδα μέσα μας, νά φέρει στὴν ἀνήσυχη καὶ τεταραγμένη ψυχὴ μας τὴν χαρὰ. Ὁ ἴδιος μᾶς εἶπε: «Αἰτεῖτε καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἡ πεπληρωμένη» (Ἰω. 16,24). Γιὰ τοὺς χριστιανούς, λοιπόν, ἰσχύει τό βιβλικόν: «Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ

Θεῶ τῷ σωτῆρι ἡμῶν».

\*

Ὡστόσο, ὀφείλουμε νά μήν εἶμεθα αἰθεροβάμονες, μήτε ἐπιπόλαιοι ἀλλά ρεαλιστές στή ζωή μας. Νά ἔχουμε ἐπίγνωση ὅτι θά μᾶς ἐπισκεφθοῦν οἱ δύσκολες καταστάσεις. Σ' αὐτές τίς ὥρες πολύ χαρακτηριστικά ἔρχεται ὁ προφήτης Ἰερεμίας καί ὑπογραμμίζει ὅτι «εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος, ὅς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καί ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ καί ἔσται ὡς ξύλον εὐθηνοῦν παρ' ὕδατα καί ἐπὶ ἱκμάδα βαλεῖ ρίζαν αὐτοῦ καί οὐ φοβηθήσεται ὅταν ἔλθῃ καῦμα» (Ἰερεμ. 17, 7-8). Πράγματι, ὁ πιστός, ὁ ριζωμένος στόν Θεό καί ὅταν καταφθάσει κάθε εἶδους «καῦμα» δέν ἔχει νά φοβηθεῖ τίποτε. Γι' αὐτό καί δέν ἀφήνεται στόν παραπικρασμό. Γνωρίζει ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δέν θά τόν ἐγκαταλείψει καί ἡ δρόσος τῆς χριστιανικῆς χαρᾶς ἐν Κυρίῳ θά τόν ζωογονεῖ συνεχῶς στή πορεία τῆς ζωῆς του.

Ἀπό τό ἄλλο μέρος τίθενται ἀσφαλῶς καί τά ἐρωτήματα: Μποροῦν τά σύγχρονα ἐπιστημονικά ἐπιτεύγματα, ἡ τεράστια ἐπικράτηση τῆς τεχνολογίας, ἡ τεχνητή νοημοσύνη, τά ποικίλα «ρομπότ» νά δώσουν τήν χαρά στόν ἄνθρωπο; Εἶναι δυνατόν νά ἐπιτευχθεῖ ἡ ψυχική μόρφωση καί ἡ ἐσωτερική ἀνωτερότητα; Ἀμείλικτα ἐρωτήματα. Ἴσως χρειαστεῖ ἡ σμίλη τοῦ Μιχαήλ Ἀγγελου καί ὁ λόγος του μπροστά στό βουβό μάρμαρο τοῦ Μωϋσῆ: «Μίλα μου».